

Dr.habil CZAKÓ Kálmán PhD *a*
Megelőzési szakosztály korábbi elnöke
egyetemi docens, neveléstudomány

A PEDAGÓGIAI PREVENCIÓ TERÜLETE

1.A ‘preventív toposz’

A preventív jelzővel ellátott **τόπος** (toposz = hely) főnév jelöli a térben-időben megvalósuló megelőző beavatkozásnak, a megelőző hatásgyakorlásnak a helyét, ami lehet fizikai és/vagy objektívált eseménynek a helye. A ‘preventív toposz’ kifejezés jelöli azt a - fizikai vagy nem fizikai – pontot, amelyen kezdeményezőként beavatkozásunkkal egy elérendő állapot létrehozására van mód legalább egy faktor (folyamat, személy, kontextus) megváltoztatásával a rendelkezésre álló kezdő és befejező időpontok határai közötti időtartományban. - Másként járunk el, amikor egy meglévő állapot paramétereire igazodva avatkozunk be az általunk megváltoztatandónak ítélt állapot kezelőiként, amelyben az elérendőnek tartott állapottól eltérő állapot megváltoztatóiként járunk el. Ismét másként avatkozunk be a kezelés során vagy a korrekciók után kialakult új állapotban az elérhető képességek visszanyerése érdekében.

Hatásgyakorlásunk érintettje lehet vagy a teljes populáció (I-leges beavatkozás), vagy egy célcsoport (II-lagos beavatkozás), vagy egy célszemély (III-lagos beavatkozás). - A

¹ KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Média

‘preventív beavatkozás’ tehát lehet I-leges, II-lagos és III-lagos. A célcsoport kialakításának, kiválasztásának, kijelölésének eszköze a szűrés, a besorolás, a listázás, probléma gyűjtemény, terápia katalógus. A célszemély állapotát egyedi állapotfelmérése, diagnózisa alapján befolyásoljuk.

A megelőző beavatkozás helyeit számba véve arra törekszünk, hogy az egymástól eltérő területeken kezelt témákat felsoroljuk és csoportosítsuk. Az egyes beavatkozások szociológiai praxisterületekhez soroltak, mindegyikhez tartozik olyan professzió, amelyet kompetensnek tartunk a beavatkozáshoz. Valamely kompetencia megszerzése adott professzió diszciplínáihoz, vagy interdiszciplínáihoz, vagy a transzdiszciplínáris megközelítéshez, azok történeti, gyakorlati, reflexív és meta-tudásanyagához kötődik. Minthogy az egyes témák között átfedések vannak, a diszciplínáris alapok közös információkra épülnek, a felkészülés előbb az általános, azután pedig a speciális tudásanyag megszerzését követeli meg. A prevenciós tartalmak, vagyis azon tartalmak, amelyek egy kezdeményezett állapot létrehozásához szükségesek, sok diszciplínában és különböző szempontok alapján tanulmányozott tartalmak. ‘Preventív toposzokon’ a tartalmak alapján nyílik mód a beavatkozásra. A beavatkozás mindig állapotváltoztatásra, tudatosan pedig valamely cél elérésére irányul. Az ésszerű célhoz vezető út előfeltételezésünk szerint ‘járható’. A kitűzött cél és a beavatkozás eredménye nem szükségszerűen azonos, eltérhet egymástól. A beavatkozás által létrehozott változás valóságos eredmény (*E*), amit igyekszünk minél jobban céljaink eléréséhez közelíteni. Beavatkozásunk optimalizálására törekszünk.

A 'pedagógiai prevenció' érdekében a következő tartalmak kiemelésével illusztrálható a szükséges tudásanyag hasznosítása: jel, értelmezés, ítélet, döntés, attitűd, életciklus, mikroszituáció, hatásrendszer, eseményszférák, integrációs szintek.

A kiemelt tartalom sorszáma	Kiemelt tartalmak	Tartalom és faktorok kapcsolódása			Tartalom (1-10.) és időtartam ($\tau_2-\tau_1$) kapcsolódása
		1.-10. folyamat (P_r)	1.-10. személy (P_e)	1.-10. kontextus (C)	
1.	jel	1.- P_r	1.- P_e	1. - C	1.- ($\tau_2-\tau_1$)
2.	értelmezés / paraméter, skála, mennyiség és/vagy minőség	2.- P_r	2.- P_e	2. - C	2. - ($\tau_2-\tau_1$)
3.	ítélet	3.- P_r	3.- P_e	3. - C	3. - ($\tau_2-\tau_1$)
4.	döntés	4.- P_r	4.- P_e	4. - C	4. - ($\tau_2-\tau_1$)
5.	attitűd	5.- P_r	5.- P_e	5. - C	5. - ($\tau_2-\tau_1$)
6.	életciklus / személy állapota	6.- P_r	6.- P_e	6. - C	6. - ($\tau_2-\tau_1$)
7.	mikroszituáció /akciók, tranzakciók, ténymegállapítás	7.- P_r	7.- P_e	7. - C	7. - ($\tau_2-\tau_1$)
8.	hatásrendszer / tanulság, előrelátás	8.- P_r	8.- P_e	8. - C	8. - ($\tau_2-\tau_1$)
9.	eseményszférák	9.- P_r	9.- P_e	9. - C	9. - ($\tau_2-\tau_1$)
10.	integrációs szintek	10.- P_r	10.- P_e	10.- C	10. - ($\tau_2-\tau_1$)
1-10.	Tudásunk tartalma	valamely beavatkozásnál az eredmény (E) létrehozásához			

2. Tematizálás

A 'szükséglet-igény-érdek-érték-cél' szerint újra és újra **kezdemeny**ezünk. A társadalom prevenciós praxisa a témák függvényében is alakul. A témák között prioritásokat jelölünk ki. A kommunikáció ébren tarthatja a prioritásokat. Nem mindegy, hogy miről gondolkozunk közösen és miben működünk együtt. Az emberi természet nem változik meg a közbeszéd, vagy a társadalmi párbeszéd hatására, de változhat a tevékenység sorrendje, mert a nyilvánosság érezteti hatását a feladatok kijelölésében, a felelősségvállalásban és a hivatkozásokban. A témák lehetséges sokfélesége mellett az akaratnyilvánítások mindig valamilyen **törekvést** erősítenek fel. A társadalom egészében egyes érdekcsoportok szándéknyilvánítása, értékrendszere, céljai más csoporttal szemben is megjelenhetnek. A nyilvánosság gyakorlása a digitális kor lehetőségeivel erőteljes befolyás alá kerülhet, az információáramlás megváltozása az egész közösségen belül eltérő technikai lehetőségek függvényévé válhat. A közösség javát szolgáló döntéshozók mindenféle torzulással szemben, a közjó érdekében kell hogy működjenek, és szerepüknek megfelelően kell hogy eredményesek legyenek - többek között a **hatások irányításában** - a dinamikus egyensúly/ok biztosításával. Csak a megfelelő tudás birtokában és annak érvényesítésével remélhetjük jogosan ésszerű céljaink elérését.

3. Tudásunk

Sorszám	Tudáunk típusa	Mire vonatkozik a tudás	A hatásgyakorlás keretei és néhány eszköze		
			Kapcsolat létrehozását segítő rendszer néhány példával	Bekerülési rendszer néhány példával	Preventív beavatkozások a praxisrendszerekben néhány példával
1.	Történeti tudás	személyre	Felismerő, jelző, hívó, értesítő, riasztó, védő rendszerek, stb	Szűrés, laboratóriumi analízis, diagnózis felállítása, kiválasztás, mintavétel, stb	Szociális, egészségügyi, oktatási, rendészeti, közbiztonsági, közlekedési, kárelhárítási megelőzés, kockázatot csökkentő szolgáltatások, további kár elkerülésére irányuló megelőzés, lakóter kialakítása, mozgásképeség fejlesztése, helyes életmód, stb
2.		közösségre			
3.	Gyakorlati tudás	személyre			
4.		közösségre			
5.	Reflexív tudás	személyre			
6.		közösségre			
7.	Meta-tudás	személyre			
8.		közösségre			
Σ	Tudásunk		hasznosítása a preventive toposzokon		

A kiemelt tartalom sorszáma	Kiemelt tartalmak	Tudásunk néhány kiemelt területe
1.	jel	művészetek, jeltan
2.	értelmezés / paraméter, skála, mennyiség és/vagy minőség	ontológia, fenomenológia, mennyiségtan
3.	ítélet	logika, kritika
4.	döntés	pszichológia
5.	attitűd	személyiségpszichológia
6.	életciklus / személy állapota	antropológia, pszichológia, pszichiátria, teológia
7.	mikroszituáció /akciók, tranzakciók, eredmény, ténymegállapítás	humánökológia, pszichológia, pszichiátria, statisztika, természettudományok
8.	hatásrendszer / tanulság, előrelátás	szociológia
9.	eseményszférák	humánökológia
10.	integrációs szintek	bioszféra-modellek, társadalomtudományok
1-10.	Tudásunk tartalma	Uni-, inter-, multi-, és transzdiszciplináris történeti, reflexív, gyakorlati és meta-tartalom

4. Tapasztalat és előrelátás

Amit teendőként felismerünk ismereteink alapján, az változhat azon tapasztalatok következményeként, amelyeket általánosságban (I.), vagy amit egy-egy csoporthoz (II.) kötve tapasztalunk, vagy amit egy-egy személy (III.) miatt tennünk kell. Tapasztalatunk és előrelátásunk alapján más-más teendőnk van a teljes népesség, annak egy csoportja, vagy egy személy érdekében. - A múlt tapasztalataira szükség van a jövő tervezéséhez, a tények ismerete szükséges az előrelátáshoz. A tapasztalatok és az előrelátás alapján megalapozottabban cselekszünk, eredményesek lehetünk.

A részletekből összeálló 'egészet', pontosabban a tudásunkban összegeződő 'képet', formát rövidebb-hosszabb ideig magunkban hordozzuk. Ez a valóság egészéből megragadott személyes belső 'kép' funkciója szerint megtartó, emlékként megmaradó 'kép'. A 'kép' szó használatával kiegészítve meg kell jegyezni, hogy a 'forma', a 'tudásunk alapján képzett egész', 'összesített tudás valamiről'. Az adott pillanatban összeálló kép a tapasztalatok 'megítélésének eredménye', a dolgok felfogásának formája. Az előrelátás a bekövetkező esemény előfordulásának valószínűségét előzetesen megbecsüli, az eredményt előre vetíti. Az esemény lehetetlen, valószínű vagy biztos bekövetkezését méri föl. - Az információk jelenségek összetartozása, koherenciája korrelációs függvényekkel részben leírható. Adott esemény bekövetkezésével kapcsolatos várakozásunk, a folyamatokkal kapcsolatos elvárásaink a jövő alakításának biztonságával¹ állnak összefüggésben. Az események ismétlődése, előítéleteink kialakulása, a ritmusok létrejötte, az elméletek és az érzékelések közötti megfelelés elvárása, a rendezettség létrehozása, a fogadás sikere, a remény bekövetkezése, önmagunkkal való azonosságunk, szocializálódásunk, a közösségek fejlődése, kapcsolataink tartóssága stb mind-mind az előrelátás fontosságának bizonyítéka.

5. Tevékenység

A személyek teendők iránti érzékenységet és sérülékenységet el kell fogadnunk és a szükséges irányban alakítanunk kell, hasonlóképpen fontos a személy egyensúlyt helyreállító képességének és önvédelmi képességének alakítása, valamint fejlesztése is. Az említett jellemzők a személyek, csoportok, nagyobb közösségek esetében meghatározói lehetnek annak, hogy mit teszünk, hogy milyen kompetenciával láthatjuk el teendőinket, milyen intézményrendszert alakítunk ki ahhoz, hogy megoldjuk személyhez, csoporthoz, közösséghez kötött, helyi, országos, regionális, globális feladatainkat.

A feladatok ellátása, problémák megoldása, kérések teljesítése, kérdések megválaszolása, új tapasztalatok megszerzése, új információhoz jutás érdekében az egyes tudásterületek tudásanyaga még elégtelen. Valamennyi tudásterületből - a sajátos összefüggések alapján - több, egymással összefüggésbe hozott tudásanyag felhasználása szükséges (inter- és multidiszciplináris) munkánk során. A teendők elvégzése a felhasználható tudásterületek összefüggéseit érvényesítve lehet hatékony és célra vezető. A mindig jelenlévő tudáshiány és a nem-fizikai rendszerekre vonatkozó adatok hiánya egyes diszciplínák transz-jellegét erősíti fel. A praxisterületekként elkülönített és elkülönítetten irányított nagyrendszerek - mint amilyen a szociális, az egészségügyi, az oktatási stb. területek - összefüggének (interdependencia). Az élet összes teendője gyakorlati szempontból van szétválasztva az irányítás folyamatában, hiszen a kontextusok alapján minden-mindennel összefügg, a döntésben pedig valamely célra irányultan összefutnak a figyelembe vett területek.

¹ MOLES, Abraham A. (1973), *Információelmélet és esztétikai élmény*. Gondolat, Budapest 90-95.o

6. Szerepvállalás

A szituációban elfoglalt helyzet mindenképpen valamilyen szerep betöltését jelenti. A szerepek vállalása azonban kompetencia, tudás, kedv, alkalmasság, jogosultság, felelősség stb szerint - a személy vállalt szituációba lépésekor is - időponthoz és szituációhoz kapcsolt. Animátor, coach, duktör, facilitátor, coordinator, mentor, promotor, tutor, stb szerepben más-más prioritásokhoz igazodik a szerepvállaló.

7. Megelőzés

7.1. Tényismeret szükséges – Ha valójában nincs háborgásra ok, akkor nem kell elkerülni a kifogásoltakat, de meg kell előzni a nyugtalanságot például azzal, hogy tényismeretekhez jusson mindenki. A hamis és torzított információk alaptalanok és megtévesztőek. – Érvelnünk kell azzal a vélekedéssel szemben, ami tendenciózus, téves, hamis. Például 'ma tény, hogy nem a fiatalok tartják el a nyugdíjasokat!' – érvel a közgazdász, és számokkal támasztja alá kijelentését.² – Az érvelés adott esemény adott időpontban való jellemzésére vonatkozik. Ezért egy másik időpontban újra tárgyalható az esemény, ha vannak vitatható pontjai.

7.2. Nem mindent lehet elkerülni adott esetben az adatok alapján

Bár a tanulóvezetők figyelmét már az elméleti oktatáskor felhívják arra, hogyan kerüljék el a vadbaleseteket, a sofőrök nagy része nem tudja, mit kell tennie, ha mégis autója elé ugrik egy állat. – Mondják, 'az a tapasztalat általános, hogy a vadbalesetet csak megelőzni lehet, elkerülni alig.'³ – Más a helyzet az ún.'diszkóbaleseteknél', ahol nem egy állat kiszámíthatatlan viselkedésétől, hanem az 'értelmes ember', a 'homo sapiens' ésszerűnek tartott, akként kezelt és elvárt viselkedésétől függ a baleset bekövetkezése. Mégis hiába érvelnek a szakemberek az adatokkal sok esetben.

7.3. Van, amit el lehet kerülni az adatok alapján

Előrelátásunk tapasztalati alapon áll, prevencióról gondolkozunk, preventív tevékenységet végzünk. A műhelykonferencia anyaga arra ad választ, hogy a pedagógia hatásterületén az elmúlt 25 év során kialakult témacsoportok melyek voltak, illetve azokból éppen mi szerepelt napirenden.

8. Műhelyfoglalkozás

A jel és a motívum privilégiuma a fennmaradás, viszont értelmezésük tendenciája csak a környezettel együtt vizsgálható, a befogadó konstellációjában. - A dokumentáció és a művészettörténeti ideák feldolgozása, replikái, a jelhagyás fragmentumaiból indulnak ki, hogy majd ugyanoda térjenek vissza a befogadó szubjektív értelmezési lehetőségét szabadon hagyva.- A kommunikáció alapsémájára, értelmezésére vetítve ez a kísérleti képzőművészi folyamat, sorozat - pl. a Lektrónia performansz sorozat -, mely visszajelzés értékében analitikus pontot nyújt a jel és a befogadó kölcsönhatására⁴. A jel szubjektív értelmezése önmagával hasonulva beépül a kommunikációs felületbe. – A szó fontos eszköz a nevelő számára. 'A mesterhez az értelmes beszéd, a tanítványhoz a figyelem illik' - tartja a mondás. Csakhogy a telefonszolgálatban a segítőnek előbb meg kell tanulnia, hogy kivel beszél! Megfordulnak a követelmények. A segítséget kérő hangja által közvetített tartalmat kell megérteni, ami a segítő értő figyelmét követeli meg elsőként. Az identitás

² http://www.delmagyar.hu/gazdasag/nem_a_fiatalok_tartjak_el_a_nyugdijasokat/2299947/

³ http://www.delmagyar.hu/szeged_hirek/a_vadbalesetet_csak_megelőzni_lehet_elkerülni_alig/2432441/ (2015.06.04.)

⁴ loop= hurok, karika, spirál, kampó, kör / • kötés, csomó, fogantyú / • ismétlődő parancssor, zárt áramkör <http://topszotar.hu/angolmagyar/loop> (2015.03.14.)

kialakulásának érzékeny szakasza a serdülőkor, melyben a segítő tevékenység asszertív⁵ eszközrendszerét célszerű felhasználni.- Az **érintés** születésünk első pillanatától halálos ágyunkig kapcsolatot teremt és megértést, támogatást, erőt közvetít. - Fejlődésünk torzul, ha a fizikum mellett lelki épségünkre nem törekszünk. - Nem mindegy, hogy miként **gondolkozunk**, milyen kimunkált gondolatok alapján ítéljük meg tennivalóinkat. Nemzedékek éltek előttünk, akik éppúgy keresték a dolgok értelmét, életük célját, mint mi. **Elődeink** biológiai, pszichikai, szociális, lelki **örökségével** is gazdálkodunk. - Az ésszerű utat elhagyó, életútján tévelygő, kisiklott életű ember számára **a helyes mérték** megtalálása komoly feladat. Minthogy a értelem meggyőzése nem elegendő a korrekcióhoz, a jog, a szakciók világa sem hagyható figyelmen kívül. Olyan eszközökről is kell közösen gondolkoznunk, amelyek a kötelezés, tiltás, büntetés világát nyitják meg az egyes személyek és a közösségek számára.- A szó mellett a **zene** világa tud legjobban ráhangolódni az emberi szándékok érlelődésének folyamatára. Nem véletlen, hogy ahol a szavak megszakadnak, az élmények felé a ritmus, a dallam, a zenei hang elkíséri az embert. Az egészséges, ép lelkületnek is felemelője, ünnepélyének megszépítője a zene. Miért is ne volna indokolt kiemelt szerepének megfelelő elfogadása és hasznosítása?

Nevelési céljaink közé tartozik, hogy mindenki és minden közösség saját méltóságának és értékének megfelelően érvényesítse fejlődése igényeit másokkal integrált törekvéseiben. Személyekkel találkozunk életünk minden helyzetében, és így van ez **a nevelés szituációiban** is, mely **a pillanat megélt kapcsolatrendszerén keresztül az egész emberiséghez kapcsol bennünket fejlődésünk folyamatát illetően**. Ennek ténye például a családi, intézményi, országos, globális integrációs szintjein jól érzékeltethető, mert az ember családtag, az intézmény munkatársa, az ország polgára, az emberiség egy tagja, aki nemcsak képes, hanem arra hivatott is, hogy a maradandó és értékálló minőség kimunkálójá legyen. Családdal foglalkozó szakemberek, intézmények emberi erőforrásmenedzserei, országos bizottságok, globális szervezetek fogalmazzák meg a maguk integrációs jogi lehetőségei szintjén a célmegvalósítás értékekhez igazodó igényüket. – Az integrációs szinteken és az események sorában sokszor foglalkozunk a **család**, a **csoportok**, az óvoda, az iskola, az **intézmények**, a professziókra **felkészítő képzőhelyek teendőivel** 'prevenciós toposzként'. Az élet minden területén magunkkal visszük adottságainkat, képességeinket, kapcsolatainkat. A terhek mindig személyre és közösségre szabottak, azokat ismerni és hordozni kötelességünk. Elveink, felfogásunk, értelmességünk függvényében másként állunk teendőinkhez. Aki megtalálja élete célját, az annak elérésére minden erejével törekszik, annak életét átjárja a tudatosság, lelkületében 'új emberré' válik, kapcsolataiban megmutatkozik milyensége. A **derű** megkönnyíti életünk terheinek elviselését. - Amennyi **idő** adatik, annyi időt van módunk felhasználni céljaink elérésére.

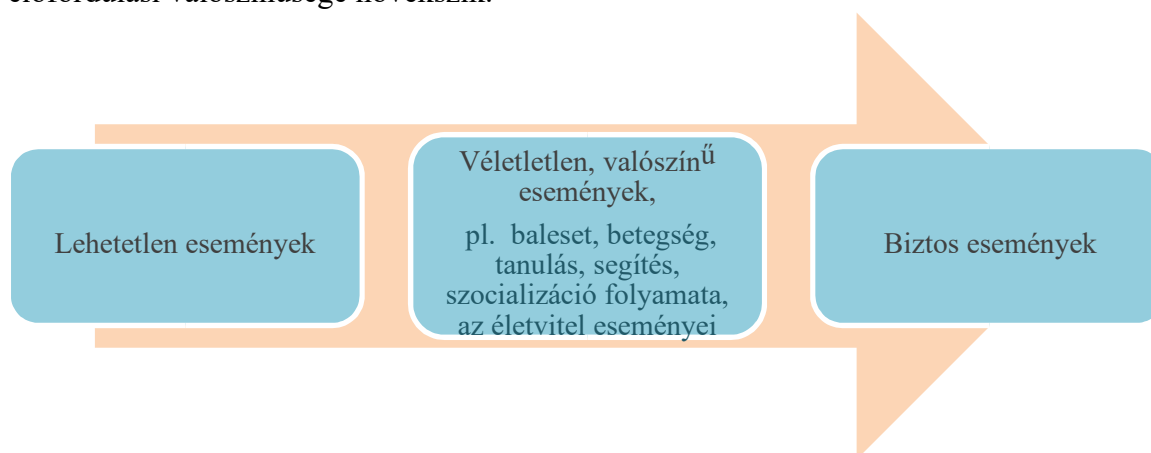
A jelen kötet cikkei a preventív tartalmak szempontjából a következőek:

Kiemelt tartalom	Szerző és a cikk címe	Kiemelt szempont
------------------	-----------------------	------------------

⁵ Az asszertív kifejezés egy olyan viselkedésformát ír le, melynek során egy adott érzelmi konfliktusban az egyén úgy képes érvényesíteni a szükségleteit, hogy közben a másik fél szükségleteit is tisztetben tartja. Az asszertív viselkedés gyakorlatilag az arany középút a behódoló/alárendelt/passzív, illetve a fenyegető/agresszív magatartásforma között. – Az önérvényesítés és mások érdekeinek képviselése együtt van jelen az asszertív / célzóelítő kommunikációban. <http://lajtorjastudio.hu/tudastar/asszertiv-kommunikacio/> (2015.06.05.)

Észlelés	Koroknai Zsolt: Jelképzés és jelértelmezés Páger Anna: A követő nemzedék telefonos szolgálata Kollárné B. Anna: „Egyszer mi is elmegyünk” Kenesei Éva: Prevenció és zene	jel szó érintés ritmus
Értelmezés	Gloviczki Zoltán: „Ut sit...”	tanács
Következtetés	Czakó Kálmán: Kritikai gondolkodás	gondolkodás
Döntés	Benkő András: A kábítószerfogyasztás visszaszorítására hozott intézkedések	szabályozás
Életszakasz	Boga Bálint: Idősek	életszakaszok
Szituáció	Czakó Kálmán: A tranzakciók időigénye	tranzakciók
Szférák	Mészáros Ilona: A család védő közege	önismeret
Szintek	Ormándi Ágnes: Terhek, elvek, derű Horváthné Tóth Borbála: A pedagógusok prevenciósi lehetőségei a családon belül Villányi Györgyné Jutka: Örök és változó feladatok a gyermeknevelésben Némethné Rátvai Eszter: Iskolába lépők fogadása Gergely Judit: Intézmények együttműködése Gergely Zoltánné Julianna: Családsegítés, településszövetségi programok Kisida Erzsébet: Normák közegében Orosz Árpád: A lelkiület szervező ereje Czakó Kálmán: A szakmai tartalom és annak felhasználása	személy család óvoda iskola intézmények települések normák religió, romák praxisok

A megelőzés az események azon halmazára vonatkozik, amelyben egy kezdeményezett elérendő állapot létrehozásához az események előfordulási valószínűsége beavatkozásunk által befolyásolható, megváltoztatható. A lehetetlentől a biztos eseményekig az események előfordulási valószínűsége növekszik.

Mindez azt jelenti, hogy a cél elérése érdekében beavatkozásunk során a jelkezelés, a hangok hasznosítása, az érintés, az áthagyományozott tudás értelmezése, a gondolkodás, a jog eszközeinek használata, a zenei eszköztár és a módszertani lehetőségek alkalmazása azon események bekövetkezésének valószínűségét kell, hogy növelje, amelyek az elérendő állapotot létrehozzák. – A maga idejében állapot és szituáció adja meg a tevékenység keretét.